

Beata Popiołek, Barbara Weigl, Ludmila Rycielska,
Magdalena Formanowicz¹ (Warszawa, Polska)

SYTUACJA SPOŁECZNO-EKONOMICZNA ROMÓW W ŻYWCU (ANALIZA DANYCH ZASTANYCH)

WPROWADZENIE

Niniejszy tekst jest wynikiem części analiz dużego cyklu badań dotyczących społecznej sytuacji Romów w różnych środowiskach lokalnych w Polsce oraz relacji romsko-polskich, widzianych oczyma miejscowych Romów i Polaków.

Opisywany materiał został uzyskany w wyniku analizy wtórnej danych, pochodzących z różnych źródeł, dotyczących mieszkańców Żywca w województwie śląskim. Analiza wtórna danych, inaczej analiza danych zastanych czy *desk research* (ang.) to metoda polegająca na analizie danych, zebranych wcześniej przez kogoś innego, czy istniejących tekstów lub statystyk, zebranych często w innym celu niż założony w powtórnej analizie². Obrana metoda stanowiła jeden z elementów diagnozy społeczności lokalnej Żywca, w kontekście relacji grupy większościowej, zamieszkującej Żywiec, i mniejszościowej – Romów³. W trakcie prowadzonych badań po-

¹ Autorki tekstu są związane z następującymi instytucjami: Beata Popiołek i prof. Barbara Weigl – z Akademią Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Ludmila Rycielska – z Instytutem Badań Edukacyjnych, a Magdalena Formanowicz ze Szkołą Wyższą Psychologii Społecznej w Warszawie.

² Por. np. J. Heaton, *Secondary analysis of qualitative data* [w:] R. Lee Miller i J. D. Brewer (red.), *The A-Z of Social Research*, SAGE, London 2003.

³ Referowane badania były prowadzone w 2011 r. i do tego czasu odnoszą się prezentowane dane. Badania zostały zlecone przez Fundację „Klamra” z Żywca zespołowi badawczemu, pod kierunkiem Barbary Weigl. Projekt „Wspólny Żywiec” finansowany był z grantu Fundacji im. Stefana Batorego. Raport z badań znajduje się na stronie internetowej Fundacji „Klamra” (www.klamra.org). Dokładniejsza analiza wywiadów z przedstawicielami społecz-

szukiwano informacji na temat potencjalnych obszarów konfliktów, a także obszarów współdziałania pomiędzy mieszkańcami miasta, które mogłyby mieć wpływ na relacje między romską mniejszością a większością. Inne zastosowane metody to wywiady indywidualne z przedstawicielami Romów i grupy większościowej, obserwacja etnograficzna oraz badania ilościowe z udziałem uczniów.

Informacje, uzyskane w toku analizy wtórnej, miały pozwolić na zrozumienie tego, w jaki sposób uporządkowana jest interakcja między tymi grupami oraz w jaki sposób Romowie są obecni w prasie lokalnej, Internecie, statystykach urzędowych i opiniach urzędników. W wyniku obranej metody, obraz relacji między opisywanymi grupami jest jednostronny, stworzony w optyce grupy większościowej. Wszystkie przeglądane artykuły prasowe i internetowe a także wypowiedzi na forach internetowych były w języku polskim i pisały je osoby, pochodzące z grupy większościowej. Dane liczbowe i statystyki zostały pozyskane z urzędów państwowych i instytucji samorządowych. Analiza danych zastanych uzupełniona została fragmentami wypowiedzi Polaków i Romów mieszkających w Żywcu, dotyczących zagadnień, uchwyconych w lokalnych mediach i dokumentach.

W artykule przedstawione zostaną kolejno: dane o sytuacji demograficznej i społeczno-ekonomicznej Romów w Żywcu, treści zamieszczone na forach internetowych i w internetowych oraz papierowych wydaniach lokalnych gazet, fragmenty statystyk oraz wypowiedzi urzędników i funkcjonariuszy Policji, Straży Miejskiej, Kuratorów Sądowych, pracowników Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej i Powiatowego Urzędu Pracy w Żywcu. Artykuł zakończony będzie krótką analizą raportów sporządzonych przez lokalne i ogólnopolskie organizacje pozarządowe oraz podsumowaniem zgromadzonych danych.

1. DEMOGRAFIA

Według danych GUS z 31 grudnia 2010 r., miasto Żywiec zamieszkiwało 32 056 mieszkańców⁴, w tym mniejszość romska (wg szacunków samych

ności Żywca, Romami i nie-Romami, oraz analiza spotkania ekspertów, przedstawione zostały w oddzielnych tekstach w książce pod redakcją Barbary Weigl i Małgorzaty Różyckiej, *Romowie 2013. Od działań systemowych do rozwiązań lokalnych*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, Warszawa 2013.

⁴ *Ludność. Stan i struktura w przekroju terytorialnym (stan na 31.12.2010)*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 10.06.2011, <http://pl.wikipedia.org/wiki/%C5%BBBywiec> [dostęp: 09.10.2011].

Romów – *około 100–120 osób*⁵). Inne źródła podają liczbę zdecydowanie większą (ok. 200 osób – wypowiedź dla gazety: *Na terenie Żywca mieszka około dwustu Romów*⁶). Z powodu rozbieżności dokładna liczba członków tej mniejszości jest trudna do ustalenia. Romowie stanowią w Żywcu około 0,3% mieszkańców. Jest to liczba zbliżona do ogólnego udziału mniejszości romskiej w całej Polsce, wg danych ze spisu powszechnego z 2003 r. Poza Romami na stałe mieszkającymi w Żywcu, codziennie z pobliskiej Słowacji przyjeżdża kilku Romów, którzy w najbardziej uczęszczanych miejscach miasta handlują podróbkami znanych marek oraz „trudnią się” żebractwem.

2. SYTUACJA EKONOMICZNO-BYTOWA

Niskie wykształcenie Romów jest przyczyną ich wysokiego bezrobocia⁷. Romowie należą do grona osób bezrobotnych, chociaż ich pozaformalna aktywność zawodowa (dla Romów często to jedyna możliwość znalezienia pracy) kłóci się z tym pojęciem. Znaczna część Romów pracuje i zarabia na utrzymanie swojej rodziny w „szarej strefie”. Wspomniany niski poziom wykształcenia skutkuje ograniczonymi możliwościami znalezienia przyzwoicie płatnej pracy, pozostaje praca nisko opłacana i najczęściej dorywcza, co znacznie obniża jakość życia członków tej społeczności. Trudną sytuację ekonomiczną rodzin pogarszają problemy zdrowotne i osobiste tj. niskie poczucie własnej wartości, rosnące poczucie pokrzywdzenia⁸, brak zaufania do państwowych struktur prawnych i edukacyjnych⁹. Jednocześnie silne akcentowanie własnej odrębności etnicznej strojem, obyczajami, językiem, izolacją od nie-Romów nie sprzyjało i nie sprzyja zmianie ich pozycji w lokalnej strukturze społecznej.

⁵ J. Czernek, *Prawdziwych Cyganów już nie ma*, „Nad Sołą i Koszarawą”, 2001, nr 8 (63), <http://www.nsik.com.pl/archiwum/63/a16.html> [dostęp: 08.10.2011].

⁶ E. Furtak, *Romowie w szkole? Już nikt nie zwraca na to uwagi*, „Gazeta.pl”, Bielsko-Biała, http://bielskobiala.gazeta.pl/bielskobiala/1,88025,7354128,Romowie_w_szkole_Juz_nikt_nie_zwraca_na_to_uwagi.html [dostęp: 08.10.2011].

⁷ Zgodnie z Ustawą o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu (Dz. U. 1995, nr 1, poz. 1) *bezrobotny to osoba niezatrudniona i niewykonyjąca innej pracy zarobkowej zdolna i gotowa do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującego w danym zawodzie lub służbie, nieucząca się w szkole w systemie dziennym, zarejestrowana we właściwym dla miejsca zameldowania rejonowym urzędzie pracy*, Internetowy System Aktów Prawnych, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19950010001> [dostęp: 07.10.2014].

⁸ *Studium porównawcze, cz. III*, http://www.stowarzyszenie.romowie.net/tl_files/pliki/cz_III.pdf [dostęp: 05.10.2014].

⁹ *Ibidem*.

Romowie żywieccy mieszkają w obrębie miasta. Kilka rodzin z tej wspólnoty zajmuje mieszkania w centrum Żywca, natomiast pozostałe rodziny zajmują lokale w dzielnicach Zabłocie, Sporysz i Podlesie. We wszystkich przypadkach są to mieszkania o bardzo małym metrażu, zwłaszcza w odniesieniu do liczby mieszkających tam osób.

Lokalna prasa donosi, że Romowie mieszkają z reguły w miejskich lokalach, przydzielonych im z urzędu. Są to mieszkania socjalne i kwaterunkowe, w starych, niejednokrotnie wymagających remontu kamienicach, gdzie nie ma kanalizacji¹⁰. Praktycznie wszystkie mieszkania zajmowane przez Romów są w złym stanie, o czym mówią zarówno sami najemcy, jak i pracownicy MOPS. Są przepelnione (przeważają rodziny wielodzietne i wielopokoleniowe), bardzo często zawilgocone i zagrzybione. Problem mieszkaniowy jest najważniejszym, nabrzmiałym obszarem pretensji pomiędzy żywieckimi Romami, społecznością większościową i władzami miasta.

3. ANALIZA DANYCH ZASTANYCH

Źródła objęte kwerendą, zastosowane metody oraz obszar i zakres badań zawarte zostały przedstawione w Tabeli 1.

3.1. INTERNET I PRASA LOKALNA

Media cyfrowe i prasę drukowaną omawiamy łącznie, gdyż wiele przekazywanych treści i komentarzy do nich znajduje się zamiennie w prasie drukowanej, internetowych wersjach gazet, internetowych komentarzach i opiniach czytelników, a także na forach lub blogach prowadzonych przez Żywczan. Przedmiotowa analiza dotyczy doniesień internetowych w latach 2006–2011 oraz publikacji prasowych z lat 1999–2011, w których poruszane były tematy, dotyczące mniejszości romskiej zamieszkalej w Żywcu oraz stosunków polsko-romskich na tym terenie. Badaniami została objęta prasa o zasięgu lokalnym oraz regionalnym. Informacje o tym, czy dana gazeta – czasopismo publikowało wiadomości na temat interesującej nas problematyki uzyskano od redaktorów naczelnych i dziennikarzy, współpracujących z danym pismem. Monitorowane tytuły obejmują zarówno dzienniki regionalne, tygodniki, miesięczniki, jak i informacje rzecznika prasowego UM Żywca. W analizie wykorzystano następujące źródła i materiały interneto-

¹⁰ Czernek, *op. cit.*

Tabela 1.
Zestawienie źródeł dla danych zastanych – stan na czerwiec 2012 r.

Lp.	Źródło	Metoda poszukiwań	Obszar i zakres badań
1.	Internet	Analiza stron internetowych, zawierających informację o żywieckich Romach i stosunkach polsko-romskich	Przeszukiwanie portali internetowych wg słów kluczowych: „Cygan”, „Rom”, „Żywiec”. Okres objęty analizą: 2004–2011, wg dostępności źródeł
2.	Prasa	Analiza doniesień prasowych, zawierających informację o żywieckich Romach i stosunkach polsko-romskich	Dzienniki o zasięgu lokalnym i regionalnym: „Dziennik Zachodni”, „Gazeta Wyborcza” – dodatek regionalny, „Kronika Beskidzka”, „Gazeta Żywiecka”, „Nad Solą i Koszarawą”. Okres objęty analizą: 2006–2011, wg dostępności źródeł
3.	Policja	Analiza statystyk, pozwalająca określić problemy i potrzeby społeczności romskiej na tle problemów i potrzeb społeczności polskiej	Wybrane kategorie przestępstw
4.	Straż Miejska		Wybrane kategorie wykroczeń najczęściej popełnianych przez osoby narodowości romskiej
5.	MOPS		Liczba osób objętych pomocą społeczną, rodzaje zasiłków, warunki socjalne.
6.	Kuratorzy sądowi		Liczba osób objętych dozorem kuratorskim
7.	Urząd Pracy		Formy aktywizacji zawodowej
8.	Organizacje pozarządowe	Analiza raportów organizacji pozarządowych pod kątem informacji dotyczących żywieckich Romów lub stosunków polsko-romskich	Raporty opublikowane w Brunatnej Księdze w latach 2004–2011 przez Fundacje: „Nigdy Więcej”, „Inna Przestrzeń”, „Ocalenie”, „Wiedza Lokalna”, „Otwarta Rzeczpospolita” oraz Stowarzyszenie Romów w Polsce. Wyszukiwanie obejmowało słowa kluczowe: „Cygan”, „Rom”, „Żywiec”

Źródło: wybór i opracowanie własne

we (w latach 2006–2011)¹¹: super-nowa.pl, zywiecforum.pl, katowice.gazeta.pl, zywiec.naszemiasto.pl, info.razemwsieci.pl, money.pl, forum.gazeta.pl, jewish.org.pl, uczniowie.lo-zywiec.pl, bielskobiala.gazeta.pl, marketing-news.pl, wiadomosci.gazeta.pl, dziennikzachodni.pl. Z kolei wśród tytułów prasowych, analizowanych w latach 2006–2011, znalazły się: „Dziennik Zachodni” (dziennik), „Gazeta Wyborcza” (dziennik, dodatek lokalny), „Kronika Beskidzka” (tygodnik), „Gazeta Żywiecka” (miesięcznik), „Nad Sołą i Koszarawą” (miesięcznik) oraz informacje prasowe UM Żywiec.

W trakcie kwerendy dostępnej na terenie Żywca prasy, poszukiwano zarówno wydarzeń noszących znamiona mowy nienawiści¹², tj. akty przemocy wobec Romów, napisów i rysunków na murach, skierowanych do przedstawicieli tej mniejszości, jak również informacji świadczących o dobrych relacjach polsko-romskich, inicjatywach podejmowanych przez obie strony. W porównaniu z innymi problemami, poruszonymi w prasie i na forach internetowych, informacje na temat Romów są raczej incydentalne i dotyczą głównie spraw spornych. Najwięcej wpisów można znaleźć w internetowych wydaniach gazet. Zamieszczane na forum i blogu szkoły i miasta wypowiedzi – rzadko oparte są na własnych doświadczeniach; zazwyczaj są zaslyszane i poddane osobistej ocenie. Mało jest opinii, które świadczyłyby o tym, że autorzy wpisów mają lub mieli w przeszłości bliższy kontakt z Romami.

Przytaczamy kilka wpisów internetowych (w oryginalnej pisowni) dotyczących tematu dyskryminacji żywieckich Romów:

Gazeta.pl poinformowała mieszkańców Żywca: w mieście pojawiły się swastyki i inne faszystowskie emblematy oraz rasistowskie napisy wymierzone w Żydów i Romów. Na ulicach pojawiły się np. ulotki z hasłem „Polska dla Polaków – Cyganom śmierć”¹³.

¹¹ Szerzej: *Wspólny Żywiec. Raport z diagnozy społeczności lokalnej*, http://klamra.org/sites/klamra/files/wspolny_zywiec_raport_final.pdf, s. 1 [dostęp: 05.10.2014].

¹² We współczesnym świecie mowa nienawiści powszechnie uważana jest za poważne naruszenie praw człowieka. Choć brak dziś jednoznacznej definicji mowy nienawiści, co utrudnia ściganie jej jako przestępstwa, w zaleceniach Komitetu Ministrów Rady Europy można znaleźć definicję ogólną, według której mową nienawiści są wypowiedzi, które szerzą, propagują i usprawiedliwiają nienawiść rasową, ksenofobię, antysemityzm oraz inne formy nietolerancji, podważające bezpieczeństwo demokratyczne, spójność kulturową i pluralizm (Rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy nr R/97/20). Więcej na ten temat zob. M. Bilewicz, M. Marchlewska, W. Soral, M. Winiewski (red.), *Mowa nienawiści. Raport z badań sondażowych*, Fundacja S. Batorego, Warszawa 2014, s. 8.

¹³ „Gazeta.pl”, *Malowali swastyki, zatrzymała ich policja*, <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,61085,4581298.html> [dostęp: 11.10.2011].

Wiorek: ja właściwie ostatnio rzadko mam przyjemność wałęsać się po żywcu. o co z tym właściwie chodzi? Tzn. jakieś swastyki zawsze były sprajowane na murach, coś więcej się porobiło?¹⁴

Wlatca móch: To co obserwujemy w Żywcu to, jak już wcześniej powiedziałem, chamstwo buractwo i prostactwo w czystej formie¹⁵.

Matrix: ja takiego zachowania kompletnie nie toleruję i jestem jak najbardziej za znalezieniem sprawców i pociągnięciem ich do odpowiedzialności¹⁶.

Yan Cho: Ja nie propaguję niczego rasistowskiego itp i daleki jestem od tego ale zwróćcie uwagę: – Kto sprzedaje kradzione np perfumy przed sklepami, na ulicach – Jeśli zaproponujecie takiemu pracę to on powie, że nie będzie robił, że jemu się należy¹⁷.

– bądźmy dalej tolerancyjni ponad miarę, to za niedługo będziemy się prosić, żebyśmy mogli żyć w „naszym” kraju¹⁸.

Gazeta.pl wiele uwagi poświęca problemom mieszkaniowym społeczności romskiej. Zachowanie Romów (pretensje o tworzenie „gett”, odmowa przyjmowania lokali o niskim standardzie) budzi niechęć mieszkańców miasta, którzy dobitnie komentują na forum internetowym: „to szczyt bezczelności; pasożytom to się już d... przewracalo; zostają przeniesieni z jednego budynku (przeznaczonego do rozbiórki) do innego. Żadna krzywda więc się nie dzieje. Jeśli byłby to »spęd« wszystkich Cyganów w jedno miejsce – *wówczas byłoby już coś nie tak*”¹⁹. Romowie z kolei twierdzą, że tworząc „romskie getto” na obrzeżach miasta „podaje się ich tym samym na patelni rasistom”²⁰.

Kolejny wpis: uważam, że również ich postawa nie jest w pełni poprawna, zauważmy, że mieszkanie w jednym miejscu to nie tworzenie getta ale dla samotnych matek z dziećmi wyjście z trudnej sytuacji – przecież zawsze łatwiej sobie pomóc jeśli się mieszka pod jednym dachem... nie przesadzajmy od razu z gettami, bo jak wiadomo lepszy wróbel w garści niż gołąb na dachu, a własne, ciepłe i w pełni zdadne do zamieszkania nowe lokum

¹⁴ Szerzej: Forum Liceum Ogólnokształcącego w Żywcu, *Nazizm, nietolerancja*, <http://uczniowie.lo-zywiec.pl/~djkisiel/przemo/viewtopic.php?t=19&postdays=0&postorder=asc&start=0> [dostęp: 19.10.2011].

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Zob. Żywieccy Romowie nie chcą mieszkać razem, http://forum.gazeta.pl/forum/w,53,38588547,,Zywieccy_Romowie_nie_chca_mieszkać_razem_w_nowy_.html?v=2&wv.x=1 [dostęp: 15.10.2011].

²⁰ A. Paruch, *Nie chcą do getta*, http://katowice.naszemiasto.pl/archiwum/838804,nie-chca-do-getta,id,t.html?akcja=przejdz_poprzedni [dostęp: 30.10.2011].

to marzenie niejednej rodziny... (...) ludzie nie popadają w skrajności²¹.

Lenka: problem z rodzinami Romskimi w Żywcu jest prosty jak drut. Wiecie dlaczego społeczeństwo nie może zaakceptować ich obecności? Bo żyjemy w kraju absurdów, w którym normalny, uczciwy obywatel musi codziennie pracować na chleb i rodzinę, a Państwo sponsoruje grupy etniczne, które poza „byciem/istnieniem” absolutnie nic nie robią! Mało tego, lokalna społeczność romska znana jest z ekscesów, życia na granicy patologii i zaczepiania ludzi pod miejskimi sklepami. Oczywiście nie każdy „Cygan” należy do tej znakomitej grupy „wolnych ludzi, którzy pracą się nie parają”, ale to nieliczne wyjątki. Dlaczego ja każdego dnia, przez 30 lat musiałam wstawać do pracy i pracować m.in. na nich? Dlaczego mi nikt nie daje pieniędzy za kolor skóry? Dlaczego ja nie dostaję mieszkań za przynależność do grupy etnicznej?²²

Inny wpis: oglądając reportaż tvn 24, dochodzę do wniosku że przystosowanie romów do życia w normalnym społeczeństwie w europie to jakieś syzyfowe zadanie. Mentalność tych ludzi jest zupełnie jak kamień. Mimo pomocy socjalnej, pomocy w poszukiwaniu pracy i pokazywaniu jak normalnie żyć i zarabiać na siebie, oni i tak dalej robią swoje jak robili; Przykre...²³

Wyraźne jest to, że wzajemnym relacjom Polaków i Romów często towarzyszy atmosfera niechęci. Warte odnotowania są jednak wpisy sprzeciwiające się manifestacji wrogości, krytyczne wobec agresywnych, motywowanych rasizmem zachowań. Wśród analizowanych publikacji prasowych od stycznia 1999 r. do września 2011 r. ukazało się dziesięć artykułów, dotyczących mniejszości romskiej w Żywcu, poświęconych tematom związanym z kulturą, edukacją, sprawami socjalnymi. W latach: 1998, 2001, 2004, 2007 lokalne gazety²⁴ informowały społeczność Żywca o atakach na członków społeczności romskiej. Badaczom udało się dotrzeć do siedmiu artykułów w tradycyjnej, papierowej wersji oraz 26 – w wersji elektronicznej. Jednocześnie należy zaznaczyć, że przy okazji piętnowania negatywnych, rasistowskich zachowań wobec Romów poruszona została jej niska, marginalna pozycja w strukturach społecznych.

²¹ Żywieccy Romowie..., *ibidem*.

²² Komentarz na forum internetowym do Projektu „Wspólny Żywiec”, <http://zywiecforum.pl/projekt-wspolny-zywiec/> [dostęp: 23.10.2011].

²³ Komentarz na blogu *Wykop.pl*, *Jeż Węgierski, Cyganie do roboty!*, <http://www.wykop.pl/link/284032/prawda-o-cyganach-pobic-ukrasc-przepic/> [dostęp: 23.10.2011].

²⁴ „Gazeta Wyborcza”, wydanie regionalne; „Dziennik Zachodni”, „Kronika Żywiecka”.

3.2. Urzędowe statystyki i wypowiedzi

Próba dotarcia do urzędowych dokumentów, z których daloby się wyprowadzić wnioski, dotyczące mniejszości romskiej w Żywcu nie była zadaniem prostym. Badacze mieli świadomość, że kwestia pochodzenia etnicznego należy do grupy tzw. danych wrażliwych, a więc nie wnioskowano o informacje, których przekazanie wiązałoby się z naruszeniem dóbr osobowych i prywatności.

Badacze spotkali się w Żywcu z bardzo życzliwym przyjęciem urzędników samorządowych i funkcjonariuszy urzędów. Tam, gdzie nie wolno nam było dotrzeć do dokumentów, otrzymywaliśmy ustną informację, z pominięciem danych osobowych, opartą na znajomości środowiska lokalnego. W tym miejscu wyrażamy głęboką wdzięczność wszystkim ekspertom, którzy pomogli nam w przeprowadzeniu badań²⁵.

3.2.1. Policja

Prośbę o udzielenie wywiadu, dotyczącego problemów romsko-polskich z perspektywy sił porządkowych, skierowano do Komendanta Powiatowej Policji w Żywcu²⁶. Odpowiedzi ustnej udzielił rzecznik żywieckiej policji. Zaznaczamy, że przytoczone informacje wynikają przede wszystkim z wiedzy funkcjonariuszy. Z wypowiedzi rzecznika wynika, że:

- od 2004 r. policja nie prowadzi żadnych statystyk, w których wpisana byłaby etniczność/narodowość np.: Rom, Żyd (funkcjonuje pojęcie „obywatelstwo”, np. Słowak, Węgier, Niemiec, Polak);
- na żadnym dokumencie procesowym nie ma rubryki: narodowość;
- w policyjnych dokumentach nie funkcjonuje „etykieta” czy też określenie „Rom”;

²⁵ Szczególne podziękowania składamy Fundacji „Klamra”, która była inicjatorem przedsięwzięcia. Za przychylność podczas badań serdecznie dziękujemy burmistrzowi Miasta Żywca, rzecznikowi prasowemu oraz pracownikom Urzędu Miasta. Następne nasze podziękowania kierujemy do kierownictwa Sądu Rejonowego, pracowników Kuratorskiej Służby Sądowej, Powiatowego Urzędu Pracy oraz kierownictwa i funkcjonariuszy Komendy Powiatowej Policji i Straży Miejskiej. Serdecznie dziękujemy kierownictwu i pracownikom Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, w tym szczególnie w tym przypadku wiązało się z to z odłożeniem na później spraw wyjątkowo ważnych. Dziękujemy dyrekcji, gronu pedagogicznemu i przede wszystkim uczniom szkół, które wzięły udział w badaniu. Zespół badawczy dziękuje wszystkim dziennikarzom i innym, niewymienionym z funkcji i nazwiska osobom obu żywieckich społeczności oraz instytucjom, które życzliwie i z dużym zaangażowaniem włączyły się w realizację badań.

²⁶ Dane, uzyskane od rzecznika prasowego Komendy Powiatowej w Żywcu, 13.09.2011.

Tabela 2. Rodzaj przestępstw popełnianych przez osoby z mniejszości romskiej, przedstawiony w relacji do wszystkich popełnionych wykroczeń w danej kategorii

Lp.	Rok	Liczba osób podejrzanych o popełnienie głównych kategorii przestępstw (udział %)											
		Przestępstwa kryminalne			Kradzieże			Włamania			Rozboje		
		op	nd R	za R (100)	op	nd R	za R (100)	op	nd R	za R (100)	op	nd R	za R (100)
1.	2000	807 (99,6)	2 (0,4)	810 (100)	104 (97,2)	8 (2,8)	107 (100)	145 (100)	6 (0,4)	145 (100)	46 (100)	6 (0,4)	46 (100)
2.	2001	884 (99,8)	2 (0,2)	886 (100)	90 (98,9)	1 (1,1)	92 (100)	143 (100)	0 (0,0)	143 (100)	42 (100)	0 (0,0)	42 (100)
3.	2002	657 (99,9)	1 (0,1)	658 (100)	84 (97,7)	2 (2,3)	86 (100)	103 (99,0)	1 (1,0)	104 (100)	35 (100)	0 (0,0)	35 (100)
4.	2003	768	•	768	78	•	78	117 (98,3)	2 (1,7)	119 (100)	34 (100)	0 (0,0)	34 (100)
5.	2004	881	•	881	135	•	135	137	•	137	31	•	31
6.	2005	712	•	712	123	•	123	87	•	87	44	•	44
7.	2006	869	•	869	98	•	98	84	•	84	52	•	52
8.	2007	677	•	677	65	•	65	48	•	48	22	•	22
9.	2008	684	•	684	92	•	92	66	•	66	32	•	32
10.	2009	720	•	720	62	•	62	38	•	38	44	•	44
11.	2010	817	•	817	103	•	103	90	•	90	20	•	20
12.	2011 (do VIII)	453 (99,8)	1 (0,2)	454 (100)	67 (97,7)	•	67 (100)	40 (95,2)	2 (4,8)	42 (76,4)	13 (23,6)	•	13 (100)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: dane Komendy Powiatowej Policji w Żywcu za lata 2000–2011

– w dokumentach widnieje: imię i nazwisko oraz określenie „pokrzywdzony” lub „sprawca”.

Uzyskane od policji dane statystyczne pogrupowano i przedstawiono w Tabeli 2. Dotyczą one nielicznych, wybranych kategorii przestępstw. Wybór kategorii przestępstw nie był przypadkowy. Wykorzystane zostały dane o czynach, sklasyfikowanych jako „najbardziej uciążliwe społecznie przekroczenia prawa”, wpływające na poziom poczucia bezpieczeństwa mieszkańców. Analizą objęto przestępstwa, odnotowane w latach 2000 do (sierpnia) 2011. W momencie zdarzenia informacje te są publikowane na stronach internetowych Komendy Powiatowej Policji w Żywcu²⁷ oraz w portalach i gazetach internetowych.

Uzyskane informacje, wynikające z orientacji funkcjonariuszy w społeczności lokalnej pokazują, że przestępczość Romów jest znikomym odsetkiem przestępstw ujawnianych na terenie Żywca. Potwierdza to opinia wyrażona przez naczelnika Wydziału Kryminalnego: „Na naszym terenie nie ma problemu z przestępstwami popełnianymi przez Romów, to są setne procenta”²⁸.

3.2.2. Straż Miejska

Informacje, otrzymane od Straży Miejskiej, nie są oficjalnymi statystykami, gdyż nie stosuje się rejestracji wykroczeń ze względu na pochodzenie etniczne czy narodowe. Przedstawione dane mają zatem charakter szacunkowy, a pozyskane zostały dzięki orientacji pracowników Straży Miejskiej w problemach porządkowych na własnym obszarze i znajomości konkretnych osób i ich tożsamości. Uzyskane dane dotyczą okresu od 2008 r. do (lipca) 2011 r. Zdaniem funkcjonariuszy Straży Miejskiej, Romowie nie sprawiają specyficznych ani też większych kłopotów, w porównaniu z miejscowymi, narodowości polskiej. Popelniane wykroczenia dotyczą kilku paragrafów. Klasyfikację przedstawiono w Tabelach 3 i 4.

²⁷ Szerzej: „Nad Solą i Koszarawą”, 2010, nr 4/275.

²⁸ Wypowiedź rzecznika prasowego Powiatowej Komendy Policji w Żywcu, 13.09.2011.

Tabela 3.
Rodzaj wykroczeń popełnianych przez osoby z mniejszości romskiej,
przedstawiony w relacji do wszystkich popełnionych wykroczeń
w danej kategorii

Lp.	Rodzaj wykroczeń ujętych Kodeksem Wykroczeń	Rozpatrywany okres popełnienia wykroczeń/ udział procentowy			
		2008	2009	2010	2011 (do 9 lipca)
1.	§43. Spożywanie alkoholu w miejscach publicznych	5,3	4,1	1,1	1,0
2.	§51. Zakłócanie porządku	3,3	15,4	0,0	0,0
3.	§54. Wykroczenie przeciwko wydanym z upoważnienia ustawy przepisom porządkowym o zachowaniu się w miejscach publicznych	20,8	18,8	0,0	0,0
4.	§58. Żebranie w miejscu publicznym	3,3	7,7	0,0	0,0
5.	§97. Wykroczenie przeciwko innym przepisom o bezpieczeństwie lub o porządku ruchu na drogach publicznych	0,1	0,4	0,3	0,0
6.	§141. Używanie słów wulgarnych	14,4	20,0	0,0	0,0
7.	§145. Zanieczyszczanie miejsc publicznych	1,8	1,6	0,0	0,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie:
 dane Straży Miejskiej w Żywcu za lata 2008–2011

Tabela 4.
Liczba wszystkich wykroczeń, popełnionych przez osoby z mniejszości romskiej w danym roku, przedstawiona na tle liczby wszystkich wykroczeń, popełnianych w tych samych kategoriach, i wszystkich wykroczeń ogółem

Lp.	Rok	Liczba wykroczeń ujętych Kodeksem Wykroczeń				
		Liczba wykroczeń popełnionych przez Romów (dla kategorii z Tabeli 3.)	Liczba wykroczeń popełnionych przez ogół mieszkańców (dla kategorii z Tabeli 3.)	Liczba wszystkich wykroczeń popełnionych przez mieszkańców	Procent wykroczeń popełnionych przez Romów (dla kategorii z Tabeli 3.)	Procent wykroczeń popełnionych przez Romów w stosunku do wszystkich wykroczeń ogółu mieszkańców
1.	2008	93	2896	5238	3,2	1,8
2.	2009	50	1865	4518	2,7	1,1
3.	2010	4	985	3958	0,4	0,1
4.	2011	5	1155	2325	0,4	0,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie:
 dane Straży Miejskiej w Żywcu za lata 2008–2011

Zdaniem rozmówcy ze Straży Miejskiej w Żywcu nie ma widocznych oznak konfliktu polsko-romskiego. Zauważalna jest jednak niechęć Żywczan do społeczności romskiej. „Bezrobocie zabezpiecza Romów, w pewnym sensie, przed egzekucją zobowiązań, a czasami nakładaniem kolejnych mandatów, gdyż są niemożliwe »do ściągnięcia«. Takie przypadki zdarzają się dość często” – mówi funkcjonariusz Straży Miejskiej. W takich sytuacjach strażnicy, jeśli pozwalają przepisy, korzystają z pouczenia w trybie art. 41 Kodeksu Wykroczeń. „Negatywną opinię o Romach tworzyła od lat w Żywcu jedna psychicznie zaburzona kobieta romska. Z chwilą jej izolacji w szpitalu, i na zmianę w więzieniu, problemy znikły” – dodaje funkcjonariusz.

3.2.3. Kuratorzy sądowi

Na podstawie rozmowy z kuratorką Wydziału Służby Sądowej ds. Wykonywania Orzeczeń w Sprawach Karnych, przeprowadzonej we wrześniu 2011 r. ustalono, że, w chwili rozmowy, dozorem kuratorskim objętych jest pięć osób pochodzenia romskiego. Są to osoby, które od lat pozostają w konflikcie z prawem. „O ile społeczność romska w Żywcu jest dość spójna i solidarna wewnętrznie, to zachowań tych właśnie osób nie akceptuje” – twierdzi kuratorka.

Analogiczne informacje uzyskaliśmy w Wydziale Służby Sądowej ds. Wykonywania Orzeczeń w Sprawach Rodzinnych. Na dzień 20 października 2011 r., stosowano dozór kuratorski wobec dwóch rodzin romskich. Według opinii kuratorki sądowej jest to znikoma liczba, w porównaniu z liczbą polskich rodzin objętych dozorem (około 100 rodzin).

3.2.4. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

Według pracowników ośrodka, specyfika pracy socjalnej ze środowiskiem romskim jest taka sama jak z polskim – wyjątkiem jest bariera językowa.

Z informacji MOPS wynika, że nie wszyscy Romowie korzystają z pomocy społecznej. Niektórzy posiadają skromne renty, których wysokość uniemożliwia otrzymywanie świadczeń pomocy społecznej. Dwie rodziny mają stały dochód w postaci renty, dwie zasiłek stały ze względu na ukończony 60. rok życia. Pozostali dorośli nie pracują. Według danych uzyskanych od sześciu pracowników MOPS, można przyjąć, że w ostatnich kilku latach pomocą społeczną objęto trzynaście rodzin romskich, tj. około siedemdziesiąt osób, w tym trzydzieści jeden dorosłych i trzydzieści siedem dzieci.

Społeczność romska, podobnie jak nieromska, korzysta z pomocy społecznej, ponieważ nie jest w stanie zaspokoić podstawowych potrzeb. Zdaniem pracowników socjalnych winne jest ogólnie wysokie bezrobocie w Żywcu, niskie wykształcenie, zły stan zdrowia, nie bez znaczenia są też względy kulturowe. Kobiety romskie zazwyczaj nie pracują, prowadzą gospodarstwo domowe, zajmują się dziećmi i wnukami. Mężczyźni dorabiają „w szarej strefie” handlu i pośrednictwa czy budownictwie. Finansowego wsparcia udzielają im często rodziny mieszkające za granicą. Znalezienie pracy w Żywcu, nawet dla osób z wyższym wykształceniem, jest bardzo trudne, i bez „wsparcia” – mało prawdopodobne. Rzecznik Urzędu Miasta twierdzi jednak, że gdyby jednak zgłosiła się osoba ze społeczności romskiej zapewne postarano by się jej pomóc, choćby dla przykładu, że szukanie pracy może się udać.

Propozycje pracy dla Romów, ze względu na brak kwalifikacji, oscylują jedynie wokół prac nisko opłacanych. W przypadku egzekwowania różnego rodzaju przewinień i zobowiązań, związanych np. z jazdą bez biletu, nieplaceniem za media i abonament, alimentami, grzywnami za wykroczenia i przestępstwa oraz należnymi podatkami, należności komornicze pochłonęłyby zdecydowaną większość niskiej pensji. Jak twierdzi pracownik Urzędu Skarbowego, „bezrobocie jest sposobem na unikanie zobowiązań”. Częściowo potwierdzają to opinie pracowników MOPS: „tylko pięć spośród trzynastu rodzin nie chce podjąć pracy (w tym dwie, w których występują poważne problemy zdrowotne)”, ale zaznaczają też, że tylko dwie może cztery osoby „kiedyś” pracowały²⁹. Na dzień 13 września 2011 r., kiedy kończono zbieranie danych, żadna z dorosłych osób ze wspólnoty romskiej nie pracowała regularnie.

Romowie podnoszą fakt uprzywilejowania polskiej większości w działaniach MOPS. Od dyrektora oraz pracowników MOPS uzyskano informacje na temat kryteriów, rodzaju oraz ilości przyznawanej pomocy obu społecznościom Żywca. Spośród trzynastu rodzin romskich, dziewięć otrzymuje wszystkie możliwe zasiłki socjalne, tj. zasiłek stały, okresowy, pielęgnacyjny, specjalny celowy – na opał, leki; dodatek mieszkaniowy, a ponad to: odzież, obuwie, posiłki w szkole i przedszkolu, dofinansowanie na kolonie, obozy, zielone szkoły. Każda z rodzin otrzymuje tzw. karty żywieniowe z europejskiego funduszu. W szczególnej sytuacji jest jedna romska rodzina, z czwórką dzieci, która z powodu szczególnego ubóstwa oraz barier prawnych (żona nie była w omawianym czasie polską obywatelką, ale imigrantką z Rumunii) i braku wsparcia ze strony reszty społeczności, otrzymuje zasiłek w postaci produktów żywnościowych do odebrania w sklepie spożywczym. Rodzaj oraz liczbę przyznawanych świadczeń/zasiłków przez MOPS przedstawiono w Tabeli 5.

Z analizy wynika, że zarzuty o uprzywilejowanej większości społecznej nie znajdują potwierdzenia. W kwestii przyznawanej pomocy nie można mówić o dyskryminacji Romów, ponieważ zasiłki przyznawane są poszczególnym mieszkańcom według tych samych kryteriów (dochód na osobę). Społeczność romska, korzystająca z pomocy społecznej, stanowi niewielki procent w porównaniu z polską większością. Z danych wynika, że obu społecznościom przyznawane są różne formy świadczeń, w zależności od rodzaju ustalonych potrzeb.

W kwestii przydzielanych lokali socjalnych – opinie są podzielone. Romowie twierdzą, że są im oddawane gorsze lokale tzn. baraki lub mieszkania bez kanalizacji. Władze miasta zaprzeczają. Przyznanie mieszkań w wyre-

²⁹ Informacje uzyskane od pracowników MOPS w Żywcu, lipiec 2011 r.

Tabela 5. Liczba zasiłków przyznanych mieszkańcom narodowości polskiej i romskiej w latach 2006-2011

Lp.	Kategoria pomocy	Rok udzielenia pomocy – liczba przyznanych zasiłków (udział procentowy)												
		2006		2007		2008		2009		2010		2011		
		całk. op	na za R nd R	całk. op	na za R nd R	całk. op	na za R nd R	całk. op	na za R nd R	całk. op	na za R nd R	całk. op	na za R nd R	
1.	Zasiłek stały	112 (96,6)	116 (3,4)	103 (95,4)	108 (4,6)	105 (95,5)	110 (4,5)	111 (95,7)	116 (4,9)	115 (95,0)	121 (5,9)	116 (5,8)	116 (94,8)	116 (5,2)
2.	Zasiłek okresowy	260 (96,7)	9 (3,3)	201 (96,6)	7 (3,4)	153 (95,0)	8 (5,0)	194 (96,0)	8 (4,0)	241 (95,3)	12 (4,7)	177 (93,7)	12 (6,3)	189
3.	Zasiłek celowy	546 (97,8)	12 (2,2%)	510 (97,7)	12 (2,3)	482 (97,4)	13 (2,6)	563 (97,7)	13 (2,3)	621 (97,9)	13 (2,1)	431 (96,9)	14 (3,1)	445
4.	Zasiłek celowy specjalny	192 (99,5)	1 (0,5)	191 (99,5)	1 (0,5)	243 (99,6)	1 (0,4)	272 (99,6)	1 (0,4)	281 (99,6)	1 (0,4)	170 (99,4)	1 (0,6)	171
5.	Wyżywienie w szkołach i przedszkolach	304 (96,8)	10 (3,2)	266 (96,0)	11 (4,0)	225 (95,3)	11 (4,7)	223 (95,3)	11 (4,7)	232 (95,5)	11 (4,5%)	191 (94,6)	11 (5,4)	202
6.	Dodatki mieszkaniowe	551 (98,6)	8 (1,4)	505 (98,4)	8 (1,6)	448 (98,0)	9 (2,0)	442 (98,2)	8 (1,8)	454 (97,6)	11 (2,4)	461 (97,3)	13 (2,7)	474
7.	Przydział opału	141 (92,8)	11 (7,2)	138 (92,0)	12 (8,0)	143 (91,7)	13 (8,3)	152 (92,1)	13 (7,9)	149 (92,0)	13 (8,0)	113 (89,0)	14 (11,0)	127
8.	Inne formy pomocy	-	-	-	-	379 (96,7)	13 (3,3)	191 (93,6)	13 (6,4)	342 (94,1)	14 (3,9)	311 (95,7)	14 (4,3)	325

Źródło: opracowanie własne na podstawie: dane MOPS w Żywcu za lata 2006-2011

montowanym „biurowcu” na obrzeżach miasta wzbudziło wiele kontrowersji w obu społecznościach, romskiej i nieromskiej. Romowie domagali się samodzielnych mieszkań w różnych częściach miasta. Oskarżali burmistrza o tworzenie etnicznych gett. Tymczasem oburzeniem zareagowali również nieromscy mieszkańcy Żywca, którzy borykają się z problemami mieszkaniowymi.

Sytuacja materialna oraz warunki mieszkaniowe Romów mają wpływ na ich udział w życiu społecznym. Pierwszy etap rozpoczyna się wraz z edukacją przedszkolną i szkolną. Od 2004 r., w ramach *Rządowego Programu na Rzecz Społeczności Romskiej*, w Żywcu podejmuje się działania na rzecz edukacji. W charakterze asystentów do spraw edukacji romskiej zatrudnione zostały osoby ze społeczności; zakupiono podręczniki i wyprawki. Działania te miały na celu zachęcić Romów do posyłania dzieci do szkół. Jak wynika z informacji uzyskanych od pracowników MOPS, dyrektorów szkół oraz nauczycieli, większość z trzydziestu siedmiu dzieci romskich uczęszcza do publicznych szkół podstawowych, dzieci z trzech rodzin uczą się w publicznym gimnazjum, siedmioro uczniów chodzi do szkoły specjalnej, przy czym pracownik MOPS twierdzi, że są to uzasadnione przypadki.

Główne przyczyny złej sytuacji ekonomiczno-bytowej mniejszości romskiej pracownicy socjalni przedstawiają w kolejności: bezrobocie, podyktowane w dużej mierze niskim wykształceniem; niechęć samych Romów do podejmowania prac nisko opłacanych, często stojących w sprzeczności z wyznawanym kodeksem; niechęć pracodawców oraz relatywnie zły stan zdrowia Romów, często powiązany z warunkami lokalowymi³⁰. Zdaniem pracowników pomocy społecznej, niezwłocznie powinny ulec zmianie warunki lokalowe dla ośmiu z trzynastu rodzin (wilgoć, grzyb, gryzonie, brak kanalizacji i rażąco mały metraż na liczbę mieszkańców). Zdecydowana większość rodzin jest korzystnie oceniana przez pracowników MOPS, jeśli idzie o wypełnianie przez nie funkcji rodzicielsko-opiekuńczych. Duża dbałość o dzieci, według MOPS, charakterystyczna jest dla dziewięciu na trzynaście objętych opieką rodzin.

Należy podkreślić, że zdecydowana większość pracowników MOPS w Żywcu zna bardzo dobrze sytuację rodzinną, zawodową i zdrowotną beneficjentów. Orientacja w sytuacji każdej z romskich rodzin pozwala na szybsze reagowanie oraz rozwiązanie ewentualnych problemów. Jednak nieznaną kulturę romskiej sprawia, że pracownicy nie są w stanie wyzbyć się uprzedzeń, wywoływanych przez stereotypy. Dotyczy to szczególnie dwóch zagadnień: wczesnego zakładania rodziny oraz uchylania się od pracy.

³⁰ *Ibidem*.

3.2.5. Powiatowy Urząd Pracy

Bezrobocie wśród mniejszości romskiej w Żywcu, w znacznej mierze zmarginalizowanej edukacyjnie, stanowi ponad 90% (szacunki nieoficjalne). Oznacza to, że stały (często niewielki) dochód osiąga raptem co dziesiąta romska rodzina. Niewiele osób spośród tej społeczności posiada stały dochód w postaci renty lub emerytury. Zdecydowana większość utrzymuje się z pracy dorywczej, często w „szarej strefie”, jednocześnie korzystając z różnych źródeł pomocy społecznej, tak rządowej, jak i pozarządowej. Zgodnie z danymi Powiatowego Urzędu Pracy w Żywcu, dostępnymi na stronie internetowej³¹, na koniec sierpnia 2011 r. bez pracy pozostawało w Żywcu ogółem 6817 osób, w tym 3684 kobiet – w tej grupie jest dziewięć osób pochodzenia romskiego (zarejestrowani bezrobotni), sześć kobiet i trzech mężczyzn³². Z informacji urzędu wynika, że od 2008 r. do chwili obecnej 26 osób bezrobotnych pochodzenia romskiego zostało objętych różnymi formami aktywizacji zawodowej, w tym pośrednictwem pracy – 26 osób, poradnictwem zawodowym – 8 osób, pomocą w aktywnym poszukiwaniu pracy – 7 osób. We wrześniu 2011 r. odnotowano podjęcie pracy na okres jednego miesiąca, przez jedną osobę narodowości romskiej. W omawianym okresie Romowie nie korzystali ze szkoleń, prac interwencyjnych, robót publicznych, staży, przygotowania zawodowego dorosłych lub też innych form wsparcia³³.

3.3. Analiza raportów organizacji pozarządowych

W celu pogłębienia wiedzy na temat zdarzeń, związanych z rasistowskimi zachowaniami w Żywcu, przeanalizowano raporty kilku organizacji pozarządowych, zajmujących się podobną problematyką. Były to: Stowarzyszenie „Nigdy Więcej”, Stowarzyszenie „Otwarta Rzeczpospolita”, Stowarzyszenie Romów w Polsce, Fundacja „Inna Przestrzeń”, „Fundacja „Ocalenie” oraz Fundacja „Wiedza Lokalna”. Badaczy interesowało, czy wymienione stowarzyszenia i fundacje odnotowały w swoich raportach akty bezpośredniej napaści, dyskryminacji, mowy nienawiści, skierowane do mniejszości romskiej z Żywca. Kluczem, według którego szukano takich epizodów, były wprowadzane do wyszukiwarki internetowej pojęcia: „Cygan”,

³¹ *Bezrobocie w Żywcu*, <http://pup.zywiec.ibip.pl/public/?id=160352> [dostęp: 09.10.2011].

³² Pismo z PUP w Żywcu CAZ I/P-9307-262II/11 z dnia 10.10.2011.

³³ *Ibidem*.

„Rom”, „Żywiec”. Ze zgromadzonych informacji wynika, że szczegółową analizę zdarzeń o charakterze rasistowskim na terenie Żywca prowadziło Stowarzyszenie „Nigdy Więcej”. Stowarzyszenie „Otwarta Rzeczpospolita” odnotowało jedno agresywne zdarzenie w Żywcu, w roku 2007. Stowarzyszenie Romów w Polsce interweniowało podczas wydarzeń, mających tam miejsce w latach: 2004, 2006, 2007. Pozostałe wspomniane organizacje pozarządowe nie zajmowały się tematyką romską w Żywcu.

Żywiecka Fundacja „Klamra” zajmuje się ochroną praw człowieka, edukacją antydyskryminacyjną nieustannie od 2010 r. Jej założyciele, razem z samorządowcami oraz Fundacją Ekologiczną „Arka”, w 2008 r. uczestniczyli w zamalowywaniu rasistowskich i nazistowskich napisów na budynkach. Były to głównie swastyki, rysunki Gwiazdy Dawida na szubienicy, napisy „Ku Klux Klan”, „Cyganie do gazu”, „Polska dla Polaków – Cyganom śmierć”.

ZAKOŃCZENIE

Opracowany materiał dotyczył sytuacji społeczno-ekonomicznej Romów, mieszkających w Żywcu w latach 2007–2011³⁴. Romowie żywieccy są grupą 13–15 rodzin, liczącą 70–120 osób, z czego połowę stanowią dzieci.

Liderzy lokalnej Fundacji „Klamra”³⁵, koncentrującej się na działaniach antyrasistowskich i antydyskryminacyjnych, stwierdzili w 2010 r., że Romowie z Żywca i okolicy są obiektem aktów agresji i kierowana jest wobec nich mowa nienawiści. Fundacja podjęła wstępne działania psycho-edukacyjne w środowisku młodzieży żywieckiej i przygotowała długofalowy projekt *Wspólny Żywiec*, mający zmienić napiętą sytuację społeczną w mieście.

Analiza danych zastanych, tzn. informacji zgromadzonych i przetworzonych już wcześniej przez media i instytucje publiczne, miała być przygotowaniem do podjęcia przez „Klamrę” działań interwencyjnych i psycho-edukacyjnych, a także dalszych, szczegółowych badań nad postawami społecznymi młodych i dorosłych Żywezan.

Analiza materiału przedstawionego w niniejszym tekście pokazała, że:
– stany napięcia i wrogości wobec mniejszości romskiej pojawiają się w Żywcu „falami”. Są związane z doraźnymi sytuacjami, np. przydziałem

³⁴ Podobne analizy relacji polsko-romskich w społecznościach lokalnych wykonano w Płocku w 2013 r. i w Wałbrzychu w 2014 r. Na 2015 r. planowana jest analiza relacji romsko-polskich w Bydgoszczy.

³⁵ Karina i Dariusz Paczkowscy z Żywca, Piotr Cykowski z Warszawy.

dóbr (mieszkania socjalne) lub nieakceptowanym, prowokacyjnym, wulgarnym zachowaniem którejs ze stron;

– nie stwierdzono stałego, zakorzenionego konfliktu pomiędzy społecznością romską i nie-romską w Żywcu;

– Romowie żywieccy funkcjonują na obrzeżu głównego nurtu życia w mieście. W zdecydowanej większości nie pracują zawodowo i nie zarabiają. Utrzymywani są głównie z zasobów pomocy społecznej. Sytuacja mieszkaniowa rodzin romskich jest zła, poniżej przyzwoitego standardu. Romowie, w większości, żyją w blokach socjalnych, tworzących rodzaj ubożego i zmarginalizowanego „getta”;

– Romowie żywieccy, przeciwnie do „obowiązującego stereotypu”, nie są zamieszani w działalność przestępczą ani antyspołeczną. Dla nie-Romów nie są uciążliwymi sąsiadami;

– Romowie postrzegani są jako grupa słaba, upośledzona ekonomicznie, nieaktywna. Nie wytworzyli oni własnych ciał przedstawicielskich ani organizacji, mogących być motorem rozwoju ich wspólnoty;

– dzieci z rodzin romskich przeważnie realizują obowiązek szkolny w zakresie szkoły podstawowej. Praca asystenta edukacji romskiej nie przyniosła zdecydowanej poprawy w zakresie frekwencji i osiągnięć szkolnych uczniów;

– nie dostrzeżono obszarów współpracy pomiędzy nieromską większością i romską mniejszością w Żywcu. Obie społeczności żyją we względnej izolacji od siebie;

– rekomendowane działania dla organizacji lokalnych powinny koncentrować się na aktywizacji społeczności romskiej. Obiecującym kierunkiem mogą być działania skoncentrowane na dobru i perspektywach dzieci. Planując pracę z Romami, liderzy organizacji pozarządowych powinni szukać i szkolić współpracowników, rekrutowanych spośród młodzieży żywieckiej, którzy mogliby facylitować proces rozwoju młodych Romów w kierunku dogłębniejszej integracji społecznej.

LITERATURA:

- BILEWICZ M., MARCHLEWSKA M., SORAL W., WINIEWSKI M. (red.), *Mowa nienawiści. Raport z badań sondażowych*, Fundacja Stefana Batorego, Warszawa 2014.
- HEATON J., *Secondary analysis of qualitative data* [w:] R.L. MILLER, J.D. BREWER (red.), *The A-Z of Social Research*, SAGE, London 2003.
- WEIGL B., RÓŻYCKA M. (red.), *Romowie 2013. Od działań systemowych do rozwiązań lokalnych*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, Warszawa 2013.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE:

- Bezrobocie w Żywcu*, <http://pup.zywiec.ibip.pl/public/?id=160352> [dostęp: 09.10.2011].
- CZERNEK J., *Prawdziwych Cyganów już nie ma*, „Nad Sołą i Koszarawą”, 2001, nr 8 (63), <http://www.nsik.com.pl/archiwum/63/a16.html> [dostęp: 08.10.2011].
- FURTAK E., *Romowie w szkole? Już nikt nie zwraca na to uwagi*, „Gazeta.pl”, Bielsko-Biała, http://bielskobiala.gazeta.pl/bielskobiala/1,88025,7354128,Romowie_w_szkole_Juz_nikt_nie_zwraca_na_to_uwagi.html [dostęp: 08.10.2011].
- Łudność. Stan i struktura w przekroju terytorialnym (stan na 31.12.2010)*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 10.06.2011, <http://pl.wikipedia.org/wiki/%C5%BBywiec> [dostęp: 09.10.2011].
- „Wspólny Żywiec”. *Raport z diagnozy społeczności lokalnej*, http://klamra.org/sites/klamra/files/wspolny_zywiec_raport_final.pdf, s. 1 [dostęp: 5.10.2014].
- Malowali swastyki, zatrzymała ich policja*, <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,61085,4581298.html> [dostęp: 11.10.2011].
- Nazizm, nietolerancja*, <http://uczniowie.lo-zywiec.pl/~djkiziel/przemo/viewtopic.php?t=19&postdays=0&postorder=asc&start=0> [dostęp: 19.10.2011].
- PARUCHA., *Nie chcą do getta*, http://katowice.naszemiasto.pl/archiwum/838804,nie-chca-do-getta,id,t.html?akcja=przejdz_poprzedni [dostęp: 30.10.2011].
- Złe perspektywy na przyszły rok*, http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/558823,zle_perspektywy_na_przyszly_rok_place_i_inwestycje_stana_wzrosnie_bezrobocie.html [dostęp: 25.10.2011].
- Żywieccy Romowie nie chcą mieszkać razem*, http://forum.gazeta.pl/forum/w,53,38588547,Zywieccy_Romowie_nie_chca_mieszkac_razem_w_nowy_.html?v=2&wv.x=1 [dostęp: 15.10.2011].

Beata Popiolek, Barbara Weigl, Ludmila Rycielska, Magdalena Formanowicz
E RROMENQËRI SOCIO-EKONOMIKO SITUÀCIA ŽIVIECENË
(DOKUMENTACIAQO RODLÀRIPEN)

Dr-o artiklo adajpaše, mothovas rezultàte pal-e rodlàripnasqëri progràma (saripnasqëro kotor) vaš-o relàcie maškär Rroma ja gازه dr-o Živiec (Żywiec – kotorthem Ślůnsk/Silezia) dr-o bb. 2004-2011. E programaqëri res sas te kerdöl identifikàcia e rromane khetanimatenqëri akanutni situàcia, te rodlàrdöl sàr dikhen len o gازه thaj te lathlön potenciàlo umalà éingarenqëre maškär o grupe. Kerdili analiza e oficiale statistikenqëri kaj te pinzardön lachedër e rromane khetanimatenqëre problèmi aj aspiràcie, pašpaše e gahrenqëre problemençar aj aspiraciençar (pal-o informàcie katar-i Policia, e forosqëri Policia, o Sociàlo Ažutipen, e Butàqëro Biùro thaj vervëra manuša katar-i gazikani kris). Kerdili analiza vi e medienqëri, e @-kujbovënqëri thaj e NRO/qëre raportënqëre pal-e rromane khetanimatenqëri situàcia ja e romano-gazikane relacie dr-o kotorthem. Sàr konklùzia, dikhas so o duj khetanimàta živen ulavde, khrigal jekh avëràthär; e Rromenqëre çorre somtruja žiibnasqëre den e gahren bàza kaj te dikhen len sàr jekh çorri grùpa, palalàchili katar-e ekonomiaqëro dikhan. Nanaj puterdo éingaripen maškär Rromenthe aj gahrenthe dr-o Živiec no varvar pharrön tikne tènesie (xolà) maškär lenthe dra ad hoc okžie, misalàqe kana o bare raja ulaven mangin ja sociàlo khera maškär i populàcia.

Beata Popiolek, Barbara Weigl, Ludmila Rycielska, Magdalena Formanowicz
SOCIAL-ECONOMIC SITUATION OF ROMA IN ŻYWIEC
(DESK RESEARCH)

In the article we present, the results of the qualitative part of the research program diagnosing Polish - Roma relations in Żywiec in Silesia (Poland) during 2004–2011. The research program aimed at identifying the actual situation of the Roma community, their perception by the Poles and potential areas of conflict between the groups. Official statistics were analyzed to determine the problems and needs of the Roma community in reference to the problems and needs of the Polish community (data from Police, Municipal Police, Social Welfare, labor and probation officers), so as press releases, websites and reports of non-governmental organizations referring to the situation of the Roma community or Polish-Roma relations in the region. Results of the review indicate that the two communities live in isolation from one another; poor living conditions of the Roma are accompanied by the perception of the group as poor and economically disadvantaged. There is no pertaining conflict between the Roma and non-Roma community in Żywiec but there are periodically recurring tensions between groups associated with ad hoc situations, for instance allocation of goods (social housing).